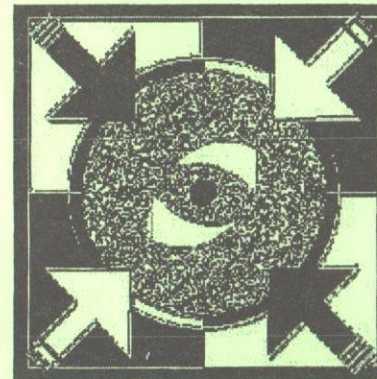

В.В.ВЕРБЕЦЬ

**СОЦІАЛЬНО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ
МОНІТОРИНГ
У ВУЗІ**

- методологія
- методика
- організація

Рівненський державний гуманітарний університет

В.В. Вербець

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
МОНІТОРИНГ У ВУЗІ:
МЕТОДОЛОГІЯ. МЕТОДИКА. ОРГАНІЗАЦІЯ**

Рівне 2002

УДК 37.015.4 + 378

Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у вузі. Методологія. Методика. Організація: Монографія. – Рівне: РДГУ, 2002. – 309 с.

Рецензенти: *Тарасенко Валентин Іванович* – доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри історії та теорії соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Крالیук Петро Михайлович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства Національного університету „Острозька академія”

Дем’янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, академік

Олексюк Ольга Миколаївна – завідувач кафедрою Київського національного Університету культури і мистецтва, доктор педагогічних наук, професор

У книзі аналізуються коло проблем, пов’язаних з організацією та проведенням соціально-педагогічних досліджень, розглядаються підсумки наукових розвідок, здійснених колективом Інституту соціальних досліджень Національного університету „Острозька академія” упродовж 1997-2002 років.

Основу соціально-педагогічних досліджень становить гіпотеза стосовно структури духовно-творчого потенціалу молоді і ролі соціальних інститутів виховання у формуванні й реалізації соціальних установок та орієнтацій особистості.

Книга містить різноаспектний науково-теоретичний та методичний матеріал і детальний опис основних процедур проведення соціально-педагогічного моніторингу, які можуть бути використані при дослідженні проблем учнівської та студентської молоді.

Результати наукових досліджень можуть бути корисними для викладачів педагогіки, психології, соціології та студентів, які беруть участь у науково-дослідницькій роботі, а також для вчителів загальноосвітніх шкіл та інших замовників соціологічної та соціально-педагогічної інформації.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету 29 листопада 2002 року, протокол № 4.

ISBN 966 – 7631 – 54 – 0

© В.В.Вербець

ВСТУП

Головний напрям демократичних перетворень в українському суспільстві пов’язаний насамперед із розгортанням економічних політичних, соціокультурних процесів та формуванням принципово нових соціальних відносин. У цих умовах особливого значення набувають питання зміни пріоритетів: на перший план соціального розвитку виходить не держава чи окрема соціальна спільнота, а людина як найвищий витвір природи, суспільства й цивілізації. Трансформація наявних у суспільстві традиційних структур соціального, психологічного та культурологічного характеру викликає також зміни в орієнтаціях та установках студентської молоді.

У царині виховання виникає необхідність формування нової педагогічної парадигми, яка передбачає радикальну зміну методологічно обґрунтованих орієнтирів, визначення нової тактики та стратегії педагогічного процесу. Усе це вимагає радикальної переорієнтації методики навчання, спілкування студентської молоді в інших вимірах соціального часу та простору демократичної держави. Сьогодні потрібна соціально-педагогічна система, яка повинна складатися з елементів, що мають характер особистісного спрямування у формуванні національної свідомості, духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, економічної, професійної, організаційної та психологічної культури, що й становить зміст активної творчої особистості, її рис та якостей.

На разі розпад цілісної картини соціального розвитку індивіда, групи та спільноти на окремі елементи підсистеми – емпіричну та теоретичну, описову та пояснюючу – створює ситуацію, в якій вже досить складно визначити сам предмет наукового аналізу. Відбувається його редукція, яка декларується необхідністю розвивати міждисциплінарні дослідження з використанням методик та інструментарію суміжних предметів, відтак – неадекватністю обґрунтування процесів розвитку молоді особи.

З іншого боку, відсутність концепцій розвитку потенціалу учнівської та студентської молоді і необхідність їх поновлення та трансформації в нових, досить складних та наповнених суперечностями умовах посттоталітарного періоду ускладнюють проникнення методології в піраміди нагромаджених емпіричних фактів, статистичних розробок та моделей процесів пізнання та спілкування.

Молоде покоління в усі часи становлення суспільства було найбільш незахищеною та вразливою спільнотою. На нього завжди покладали великі надії в царині освіти, науки, мистецтва, літератури тощо. З іншого боку, молодь завжди була, і буде важливим суб'єктом та об'єктом процесів трансформації суспільних інституцій. Тому вивчення та аналіз умов, способів і механізмів формування та реалізації невичерпного духовно-творчого потенціалу молодої людини – надзвичайно актуальне питання сьогодення, що дозволяє, в свою чергу, визначити шляхи вдосконалення діяльності соціальних інститутів виховання.

Подальший розвиток теорії та практики соціальних досліджень у галузі виховання та самореалізації особистості стримується, на наш погляд, відсутністю науково обґрунтованої концепції становлення та розвитку духовно-творчого потенціалу молоді, а також хаотичним “переходом” у соціальну педагогіку методологій і теорій з інших дисциплін, які запозичені з різних галузей наукового пізнання та мають недостатній рівень валідності у вивченні проблем молоді.

Разом з тим, використання технологій вивчення та аналізу нових парадигм у царині психолого-педагогічних досліджень проблем молоді досить корисне, водночас не завжди успішне та результативне.

Для визначення контурів багатовимірної й багатовекторної соціально-педагогічної галузі, в якій відбувається становлення, формування та розвиток особистості, необхідно розглянути такі найбільш важливі проблеми:

1. Особливості ресурсного потенціалу молоді, умови та чинники його формування й реалізації.

2. Об'єкт наукового аналізу, його специфіку та диспозицію в соціальному часі й просторі.
3. Предмет дослідження, його структурно-функціональні, системно-інтеграційні, морально-етичні та нормативні моделі.
4. Здійснити дефініцію понятійного апарату наукового пошуку.

Безперечно, вирішення таких складних питань повинно відбуватися у відповідності до сформованих дослідницьких традицій, які повною мірою вирізняються незаангажованістю політичних, ідеологічних та владно-корпоративних компонентів в дослідженні молодіжних проблем, а також наявною конфігурацією обґрунтованих й адекватних предмету дослідження методологічних компонентів соціологічної діагностики – кутів зору, методів, принципів та категорій.

Проблема вивчення духовно-творчого потенціалу особистості, його формування та реалізації – винятково актуальна, і розв'язання її є одним із фундаментальних напрямів психології, соціальної педагогіки та соціології. Ця проблема має багато парадигм, найвідомішими з яких є психоаналітична, біхевіористська, соціально-діяльнісна, гуманістична, когнітивна, структурно-функціональна та системна, які відображають різні концептуальні підходи до обґрунтування теорії особистості [1].

Одні теорії базуються на визначенні певної детермінанти, яку покладено в основу всіх інших психологічних компонентів структури особистості: за психоаналітичною теорією З.Фрейда, такою детермінантою є лібідо та вплив здобутого досвіду в дитинстві на розвиток особистості; Карен Хорні вважала основною домінантою вплив оточуючого соціального середовища на формування особистості; за теорією К.Юнга, – архетип, успадкований латентним досвідом; за теорією індивідуальної психології А.Адлера, – прагнення особистості до зв'язку із суспільством та здобуття приналежності до нього; Келлі Джордж говорить про роль “особистісних конструктів” у прогнозуванні майбутніх подій; неопсихоаналіз Еріха Фромма наголошує на потребі людини в трансценденції (творенні або руйнації);

ЗМІСТ

Вступ	3
Частина 1. Теоретико-методологічні засади формування соціально-професійного потенціалу студентської молоді	13
Розділ 1. Педагогічний процес як соціально-освітній феномен	13
Розділ 2. Соціально-професійні характеристики вузівського колективу	23
Розділ 3. Особистість як суб'єкт соціально-педагогічного процесу	30
Частина 2. Соціально-педагогічні основи самореалізації особистості	43
Розділ 1. Психологічні передумови актуалізації потенціалу особистості	43
Розділ 2. Соціально-психологічні риси ресурсного потенціалу молоді	58
Розділ 3. Особливості духовно-творчої діяльності особистості	84
Частина 3. Шляхи оптимізації соціально-педагогічного процесу вузу	98
Розділ 1. Соціально-типологічні характеристики студентського середовища	98
Розділ 2. Структура та етапи процесу самореалізації студентської молоді	109
Розділ 3. Оцінка процесу професійної підготовки фахівців гуманітарної галузі	133
Частина 4. Методичні та організаційні аспекти діагностики навчально-виховного процесу вузу	157

Розділ 1. Етапи проведення соціологічного дослідження	157
Розділ 2. Методи соціологічного дослідження	165
Розділ 3. Методичні аспекти здійснення соціально-педагогічного моніторингу	184
Розділ 4. Особливості та основні напрямки впровадження соціально-педагогічного моніторингу в діяльності вузу	196
Частина 5. Досвід та результати соціально-педагогічного моніторингу	205
Додаток 1. Методика здійснення соціально-педагогічного моніторингу навчально-виховного процесу вузу	205
Додаток 2. Автобіографія „Соціально-психологічний портрет студента вузу”	206
Додаток 3. Звіт про планування соціально-професійної мобільності працівників освітнього закладу	208
Додаток 4. Аналіз відповідності використання та розвитку працівників установи (Розділ форм оцінок Стенфордського дослідницького інституту)	209
Додаток 5. План здійснення кар’єри працівників фірми („Юнайтед Стейтс стил рісерч”)	209
Додаток 6. Критерії відбору працівників для підготовки резерву керівників	210
Додаток 7. Діагностика проблем групової роботи	211
Додаток 8. Результати соціально-педагогічного моніторингу: „Учнівська молодь: соціальні цінності та установки” (січень-лютий 2002 року)	218
Додаток 9. Результати соціально-педагогічного моніторингу “Навчально-виховний процес вузу: проблеми, пошуки, перспективи” (1 етап - березень 2002 року)	225

Додаток 10. Результати соціально-педагогічного моніторингу "Проблеми підвищення ефективності діяльності деканатів університету" (1 етап - травень 2002 року)	232
Додаток 11. Інститут соціальних досліджень Національного університету “Острозька академія” Лабораторія інтегративних соціально-психологічних досліджень Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Анкета студента	239
Додаток 12. Рівненський державний гуманітарний університет Анкета експерта	249
Додаток 13. Незалежне агентство соціального моніторингу. Анкета	255
Додаток 14. Шляхи реалізації соціально-педагогічного моніторингу працевлаштування випускників вузів (неповносправної студентської молоді)	262
Додаток 15. Звіт про проведення соціологічного дослідження „Потенціал студента: проблеми формування та реалізації” (II етап)	264
Післямова	278
Література	279

Наукове видання

В. В. Вербець

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ
У ВУЗІ: МЕТОДОЛОГІЯ. МЕТОДИКА.
ОРГАНІЗАЦІЯ**

Монографія

Редактор: **Л.Г. Воробей**

Комп'ютерний набір: **В.В. Вербець**

Комп'ютерна верстка та макет: **В.Ю. Кравчук**

Обкладинка: **В.В. Городній**

Підписано до друку 29 листопада 2002 р.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний

Умовн. друк. арк. 13,8. Наклад 300 примірників

Замовлення № 83/2

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12